

په میزو او وزو کې داخلی چنجیان

(Internal Parasites of Sheep and Goats)

د دغه رنځونو واقع
کیدل په افغانستان
کې پیژندل شوی دی.

۱. تعریف

چنجیان او په خاص ډول سره د معدی او کولمو گرد چنجیان د وزو او میزو د تولیداتو لپاره په افغانستان کې مهمه ستونزه او قابل د بحث ده. اقتصادی زیانونه د تولید دکموالی، قیمت د مخنیوی او تداوی په خاطر او د څارویو د مړینې په نتیجه کې منځ ته راځی.

۲. عامل

با وجود د دی چه مختلف ډولونه د چنجیو په میزو او وزو کې لیدل شوی او وجود لری اما مهم رنځ تولیدونکی ډله ئی د معدی او کولمو گردی چنجیان دی چه له هغوی له جملی څخه همیانکس کانتورتوس (Haemonchus Contortus)، باربریول وارم (Barberpole worm)، وایر وارم (Wire worm) چه په زیاته پیمانہ سره وینه خوړونکی چنجی دی. دغه چنجی په گرم او مرطوب چاپیریال کې په ښه ډول وده او نموکولی شی.

تیلو دورساگیا (Teladorsagia) : استرتاجیا سرکوم سنکتا (Ostertagia Circum Cincta) د معدی نسواری رنگه چنجی دی چه په یخ او لوند چاپیریال کې ښه نمو او وده کوی او هغه مواد غذائی چه د معدی اوکولمو په مکوزا باندی پراته وی خوری دهاضمی د سیستم د وظیفی په اجرا کولو کې مداخله کوی او په څاروی کې اسهال منځ ته راوړی دا چنجیان د بانک دلو ټولو په نامه سره یادیری ځکه چه ډیر کم وخت څاروی له منځه وړی چه پدی صورت کې څاروی بی کاره او بالاخره تولیدات ئی کم او د هغی په نتیجه کې مالی لاس ته راوړنه له منځه ځی.

په افغانستان کې د څارويو ساري رنځونه

د ايزو فاکوستوموم نوعی (*Oesophagostomum spp*): دوی د څارويوپه لويو کولمو کې ژوند کوي د هغه له ويني څخه تغذيه کوي او د مجموعی کم خونی به راورلو کې چه د هميانکس کانتورتوس (*H. Contortus*) په واسطه منځ ته راځي مرسته کوي. د تريچورس نوعی – *Trichuris spp* (شلاق لرونکی چنجی): دوی معمولاً په کم تعداد سره موجود وي دوی هم د ويني څخه تغذيه کوي او د عمومي کم خونی سره کوم چه د نورو چنجيانو به واسطه منځ ته راځي مرسته کوي.

مونيزيا (*Monizia*)، (فېته وي د وريجو د دانو په څير چنجيان): له هضم شوی خوراکی د حيوان څخه تغذيه کوي او ډير کم تاوان منځ ته راوروي. اما په وړو او کم عمره څارويو کې د هغوی د ودی او نمو مخه نيسي او کله کله د کولمو د بندیدو سبب کيږي.

فاسيلولا هيباتيکا (*Fasciola hepatica*)، (د يني چنجيان) : د افغانستان په هغه منطقو کې چه ژور او په دايمي ډول سره اوبه لري يوه لويه ستونزه څخه پېژندل کيږي. دغه چنجی په پنه يا جگر کې او سيږی هغه ته زيان رسوي او په نتیجه کې څاروی ضعيفه، د وزن کمول، کم وزن اخيستل او ځيني وختونو کې د هغه د مرگ سبب کيږي.

ديکتوکولوس فلاريا (*Dictyocaulus filarial*)، موليروس (*Muellerius*) پروتو سترانگيلوس (*Protostrongylus*)، (د پپوس چنجيان). د دوی موجودیت تنفسی ستونزی منځ ته راوروي- څاروی ضعيفه کوي او ځيني وختونه د مرگ سبب کيږي. ايمريانوعی (*Eimeria spp*)، کوکسيديا (*Coccidia*) دغه رنځ د کثافاتو رطوبت د موجودیت او بالخصوص په هغه وخت کې چه د څارويو معافيتی سيستم ضعيفه اوسي ترلی دی لکه د لنگون، د مور څخه د بچو د جداکولو او يا د څارويو د انتقال په وخت کې دغه انفکشن د کولمو داخلي سطحی ته زيان رسوي، څاروی ضعيفه، وزن کموي د وزن اخيستل کميږي او ځيني وختونه د مړينی سبب کيږي.

۳. انتقال

د چنجيو د ژوند دوران يوه برخه د حيواناتو په داخل کې صورت نيسي او پاتی برخه ئی په څرگا او چاپيريال کې تيريږي. د چنجيانو بڼه او نر د څاروی د بدن په داخل کې يو ځای کيږي او هگی اچوی او بيا د څاروی د غايظه موادو سره بيرون ته وځي چنجی په هگی کې نمو کوي او بيا له هغی څخه را وزی په فضلته موادو کې په ځوانو (لاروا) انفکته کونکی چنجيو باندي بدلېږي.

وروسته دا له فضله موادو څخه په طرف د وینو حرکت کوی او د هغوی د پاسه ځای نیسی تر څو څاروی ئی د خوراک په وخت کې تیر او د دوی د ژوند د دوران مرحله تکمیلیری. پسرلی د څارویو د مبتلا کولو لپاره له خطر څخه پک موسم دی. په دوی کې کله چه پرازیت هگی چاپیریال ته خپروی او په لاروا باندی بدلیری کیدای شی چه د گرمی هوا په نتیجه کې له منځه ولاړ شی. له دوی څخه وروسته د منی موسم یو بل خطر ناک وخت دی ځکه چه په هغی کې د تودوخی درجه کښته راځی او ځوان چنجیان کولی شی چه ژوندی پاتی شی تر هغه وخته پوری تر څو چه د ژمی یخ موسم شروع کیږی. د کنترولوی محافظتونو په نظر کې نیولو سره د پرازیتی انفکشنونو مخه نیولی شو. لکه د چنجیو ضد درملو ورکول، په ځوانو لارو سره د څارویو مبتلا کیدو مخنیوی (د بنی اداری او پروگرام په کمک). د ینی چنجیان د پسرلی په اخیر او د اوړی په شروع کې صورت نیسی.

۴. اخته کیدونکی څاروی

ځوان اونوی زیریدلی ورغمی او وری د انفکشن په مقابل کې ډیر حساس وی د هغوی د مرض او بالاخره د مرگ سبب کیږی. بالغه میږی او وزی هم حساس دی.

۵. کلینیکي نښی

هغه څاروی چه چنجی ولری مختلفی علامی له ځانه بنائی او د موجوده پرازیت دنوعی پوری اړه لری عمومی نښی ئی د رشت یا ځیر جلد، اسهال یا نس ناسته، ضعیفوالی، ستومانتیا، د وزن له لاسه ورکول، د لاندی جامی په ناحیه کې پرسوب او بی اشتهائی څخه دی.

هغه څاروی چه په همانکس کانتارتوس (*H. Contortus*) مبتلا اوسی په هغه کې د وینی لړوالی او د سترگتو مخاطی غشائی کم رنگه کیدل او د جامی لاندی پرسوب لیدل کیږی. هر څومره چه مریضی سخته وی په هماغه اندازه د وینی اندازه زیاته کمیږی او د څاروی د مریضی سبب کیږی ځکه چی د تیلودورساجیا - *Teloorsagia* (اوسترتاجیا - *Ostertagia*)، سرکومسینیتا - *Circumcineta* او تریخوسترانگلیوس کولو بریفورمس (*Trichostrongylus Colubriformis*) تعداد هغه اندازی ته ورسیری چه مریضی منځ ته راوړی نو د هغوی کلینیکي علایم نس ناسته ده.

۶. غیري معمولی موندنی

د مره څاروی جسد باید څیری شی او د هغه په کولمو، معده او ینه یا جگر د دی چنجیانو د

موجودیت لپاره وکتل شی. ځینی د دی چنجیانو په رنو سترگو سره پداسی حال کې چه د اعضاؤ پوری نښتی وی لیدل کیږی.

۷. تشخیص

په لابراتواری آزموینو کې د وینی کم والی (کمه اندازه PCV). د زیاتو هگیو موجودیت په موادو غایطه کې او د پلازما د پروتینو د دلاسه ورکول په گوته کیږی. همدارنگه د وینی کمبود د څاروی د سترگو د لاندینی زیرمی د مخاطی برخی د رنگ په لیدلو سره تشخیص کیدلای شی. یو چارت چه د (FAMACHA) په نامه سره یادیزی او په جنوبی افریقا کې جور شویدی د هغی په مرسته بدون د لابراتواری آزموینی څخه د وینی د لږوالی اندازه معلومیدای شی، پدی آزموینه کې د سترگی د لاندی زیرمی رنگ د چارت د مختلفو رنگونو سره کتل کیږی په کوم کې چه د میرو د سترگو د پنځو مختلفو مرحلو د وینی لږوالی درج شویدی.

- ۱. (سور - او پوره وینه)، ۲. (سور - گلاپی - وینه پوره)، ۳. (گلاپی - لږغوندی کم خونه)، ۴. (گلاپی - سپین رنگه - کم خونه)، ۵. (سپین - زیاد کم خون). څرنګه چه کم خونی د هیماتکس کانتارتوس (H. Contortus) د انفکشن په صورت کې منځ ته رآی نو ددی جدول په لړلو سره به د هغوی په تداوی کې د مرستی څخه خالی نه اوسی.

۸. درملنه

مختلف د چنجیو ضد درمل په مختلفو فورمولونو او شکلونو سره موجود دی چه د شربت، گولی، پیچکاری او یا د خوړو او دا سکلو د اوبو د گډولو سره څارویو ته ورکول کیږی. د درملنی طریقه د پرازیتونو د نوعی او جغرافیائی موقیت د چاپیریال سره فرق کوی. درمل باید هغه وخت استعمال شی چه مؤثریت ئی ولیدل شی دا حالت کیدلای شی چه د درملو استعمال کم او صرف هغه وخت صورت ونیسی چه واقعی ضرورت ورته ولیدل شی. احتیاط وکړی چه انتخابی درمل د همدغه چنجیانو لپاره انتخاب کړی.

دا کار د (FEC) د لابراتواری آزموینی چه د یوه تکره داکتر وترنر او یا د لابراتوار او یا د یو پوهنځی د پرازیتولوژی په لابراتوار کې سرته ورسیری حیواناتو ته باید د FAMACHA چارت په نظر کې نیولو څخه وروسته تداوی شی او یا داچه په ستراتیژیکی ډول سره په یوه مناسب وخت د منی او پسرلی په موسم کې بالخصوص د لنگون په وخت کې دا درمل استعمال شی.

۹. مخنیوی او کنترول

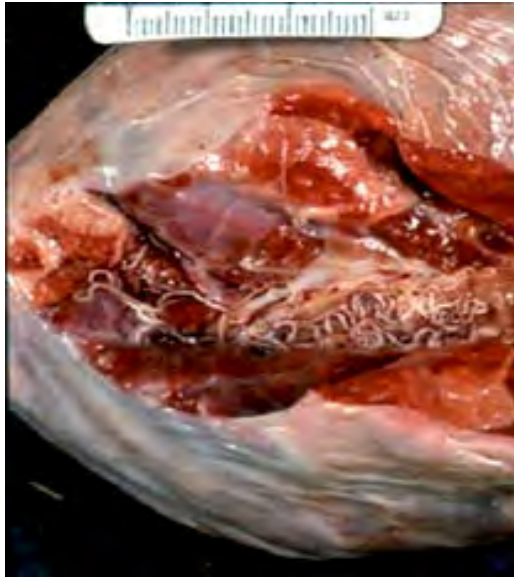
H. لویه ستونزه په میرو او وزو کې د نیماتود د چنجیانو (بالخصوص هیمانکس کانتورتوس *Contortus*) د مخنیوی په خاطر د معمولی چنجیانو د مقاومت پیدا کول د مختلفو نوعو درملو کې دی دا مقاومت د دی درملو د متداوم استعمال بالخصوص په هغه وخت کې چه دوز یا اندازه ئی مکمل استعمال نه شی منځ ته راځی. موثر کنترول او تداوی یواځی ددرملو په استعمال سره منځ ته نه شی راتلای. د چنجیو ضد درملو د استعمال سره سره باید د څرخای تبدیلول او د پرازیت د میزبان د منځه وړل په نظر کې ونیول شی.

د ججوری پرسیدل – د مایعاتو راتولیدل د زنی لاندی.

FAMACHA. د سترگو د رنگ چارت
چه د کم خونی د درجی د معلومولو لپاره
استعمالیږی.

د پپوس بالغه چنجی د پپوس د نلکو په
منځ نی.